

SUOMEN
TAITEILIJAJA
SEURA

Selvityshenkilöt, johtaja Maria Löfgren, Akava (maria.lofgren@akava.fi) ja työmarkkina-asioiden päällikkö Harri Hellstén, Suomen Yrittäjät (harri.hellsten@yrittajat.fi)

Viite: Harri Hellstén sähköpostiviesti 14.10.2016

Lausunto

Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeita palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa (TEM045:00/2016)

Suomen Taiteilijaseura kiittää mahdollisuudesta lausua itsensätyöllistäjien työttömyysturvaa koskevan uudistuksen yhteydessä.

Suomen Taiteilijaseura on kuvataiteilijoiden edunvalvontajärjestö, joka edustaa 3000 kuvataiteen eri aloilla toimivaan ammattitaiteilijaa.

Esitämme lausunnossamme kommenttimme kahteen selvitystyön kysymyksenasettelussa esitettyyn kehityskohtaan, yhdistelmävakuutukseen ja itsensätyöllistämisen pää- ja sivutoimisuuteen.

Yleisesti voi sanoa, että yleisten työvoimapolitiittisten edellytysten soveltaminen itsensätyöllistäjiin on monella tavalla ongelmallista. Itsensätyöllistäjien työllistyminen ei tapahdu kokonaisvaltaisesti olemalla joko palkansaaja, yrittäjä tai työtön. Omassa työssä työllistyminen koostuu palasista, joihin jäykkä työvoimapolitiittinen järjestelmän soveltuu kehnosti. Asiaa koskeva selvitys on siksi tervetullut ja järjestelmän uudistus erittäin tarpeellinen. Itsensätyöllistyminen on taiteilijoille perinteinen työskentelymuoto, mutta useilla aloilla uudempi, tuskin aivan ohimenevä ilmiö.

Kuvataiteilijat itsensätyöllistäjinä

Itsensätyöllistäjäksi määrittelemme henkilön, joka työllistää itsensä omalla ammatillisella toiminnallaan. Hän voi toimia yksityisenä elinkeinonharjoittajana, freelance-verokortilla kuin yksinyrittäjänä yhtiömuodossakin. Itsensätyöllistäjä voi rahoittaa ammatillisen toimintansa myös apurahalla.

Kuvataiteilijat ovat hyvin tyypillisesti itsensätyöllistäjiä. Taiteellista työtä ei kuvataiteen alalla tehdä työsuhteessa. Vapaiden taiteilijoiden osuus kuvataiteilijoista on 84 %. (Rensujeff, K 2014. Taiteilijan asema 2010.)

Itsensätyöllistäjälle on tyypillistä se, että työllistyminen muodostuu pienemmistä osasista, jotka voivat sisältää niin palkkatyötä kuin yrittäjyydeksi katsottavaa toimintaakin.

Kuvataiteilijoiden työllistyminen on hyvin pirstaleista. Toimeentulo koostuu useasta eri lähteestä. Taiteellinen työ yksinään vain harvoin takaa riittävän toimeentulon.

Kuvataiteilijoista 46 % on työskennellyt apurahan turvin. Omaan taiteenalaan liittyvää muuta kuin taiteellista työtä tekee 50 % kuvataiteilijoista, näistä 4/5 opetustyötä. Työttömänä vuonna 2010 oli eripituisina jaksoina 32 % kuvataiteilijoista. (Rensujeff: Taiteilijan asema 2010)

Itsensätyöllistämisen haasteet taiteen alalla

Taiteellisen toiminnan myyntitulot ovat hyvin vähäiset, tyypillisesti vain 5000 euroa vuodessa, minkä vuoksi harva taiteilija pystyy rakentamaan toimeentulonsa taiteellisesta toiminnasta saatavien tulojen varaan.

Kuvataiteilijan työ jaksottuu apurahakausiin, työttömyysjaksoihin ja muuta kuin taiteellista työtä oleviin työjaksoihin. Jaksojen välissä teoksia esitellään myyntitarkoituksessa näyttelyissä, tehdään tilaustöitä jne.

Siirtyminen jouhevasti eri työ- ja tukimuodosta toiseen on kuvataiteilijoiden työllistymisen kannalta erittäin tärkeää. Nykytilassa jokainen tilanteenmuutos tuo omanlaisensa riskin toimeentuloon, niin työttömäksi jääminen kuin uusien työmahdollisuuksien saaminenkin. Näyttelyn järjestäminen työttömyysjakson keskellä voi viedä työttömyysetuuden, vaikka näyttelystä ei pääsääntöisesti makseta taiteilijalle mitään ja vaikka näyttelystä ei myytäisi ensimmäistäkään teosta.

Kuvataiteilijoiden tulonmuodostukselle on tyypillistä suuret vaihtelut kuukaudesta ja myös vuodesta toiseen. Suhteellisen vakaan toimeentulon takaa ainoastaan pitkä apuraha, joita riittää kuvataiteen alalla kuitenkin vain kouralliselle taiteilijoita. Pitkäaikaisen toimeentulon mahdollistava useamman kuukauden tai vuoden tilaustyö puolestaan on kuvataiteilijoiden kohdalla harvinainen poikkeus. Tyypillisempää on se, että työttöminä olevilla taiteilijoilla on työttömyysjaksojen välissä vain pieniä tilaustöitä tai yksittäisiä teosmyyntejä, jotka kuitenkin eivät tarjoa riittävää toimeentuloa.

Työssäoloehdon täytyminen ja yhdistelmävakuutus

Yhdistelmävakuutuksen käyttöönotto olisi itsensä työllistävien taiteilijoiden kannalta toivottava uudistus.

Taiteilija työskentelee tyypillisesti osin muussa kuin taiteellista työtä olevassa työssä ja osin omassa työssään. Työssäoloehto ei yleensä täyty sen paremmin työsuhteessa kuin omassa työssäänkään. Palkkatyön osalta se täyttyy lähinnä säännönmukaisesti muuta kuin taiteellista työtä tekevien osalta.

Jos palkansaajan työssäoloehto ei täyty muulla kuin taiteellisella työllä, ei se normaalisti täyty lainkaan.

Tämä johtuu siitä, että omassa työssään työllistyvistä vain harvan tulot ylittävät YEL-vakuutusvelvollisuuden alarajan (kuvataiteilijoilla nettotulot n. 11 000 euroa), jolloin kysymys yrittäjän työssäoloehdon täyttymisestä voisi edes teoriassa tulla kysymykseen. Itsensä työllistävät taiteilijat eivät harvalukuisia poikkeustapauksi lukuunottamatta kuulu YEL-vakuutuksen piiriin, eikä yrittäjän työssäoloehto taiteilijoilla siksi juuri koskaan täyty.

Työssäoloehdon täytyminen edellyttää palkansaajilla muun ohessa vähintään 1173 euron kuukausituloa ja yrittäjillä 1073 euron kuukausittaista työtuloa. Kysymyksen ollessa itsensä työllistäjistä, jotka tyypillisesti yhdistävät palkkatyötä ja omaa itsenäistä työtään, eivät näiden rajojen alle jäävillä tuloilla saa työttömyyspäivärahaa vaikka kokonaisansio nousisi yli 2000 euron.

Työssäoloehdon jääminen täyttymättä johtaa siihen, ettei taiteilija normaalisti ole oikeutettu edes peruspäivärahaan, vaan korkeintaan tarveharkintaiseen työmarkkinatukeen.

Ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan on taiteilijoista oikeus lähinnä työssäoloehdon täyttävää muuta kuin taiteellista työtä tekevilla taiteilijoilla.

Kysymys on korkeasti koulutetusta ammattiryhmästä. Oman taidealan ammatillinen koulutus on 96 % kuvataiteilijoista. Taidealan ylin korkeakoulututkinto (Kuvataideakatemia/Taideteollinen korkeakoulu,) on 50 % kuvataiteilijoista. Monilla on useita tutkintoja. (Rensujeff: Taiteilijan asema 2010)

Yhdistelmävakuutus olisi taiteen alan itsensä työllistäjien kannalta toivottava ratkaisu. Palkansaajana ja yrittäjänä tehdyn työn katsominen kokonaisuutena ottaisi nykytilannetta paremmin huomioon taiteenalan itsensä työllistäjien työn luonteen erilaisine variaatioineen. Ajatuksena voisi olla sivutoimisen palkkatyön ja sivutoimisen oman taiteellisen työn yhdistäminen sillä tavalla, että työttömyysturvajärjestelmän kannalta tilanne yhdistettynä vastaisi yhtä päätoimista työmuotoa.

Mahdollisen yhdistelmävakuutuksen osalta työssäoloehdon muotoiluun tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Työssäoloehdon täytyminen voisi yhdistelmävakuutustilanteissa

toteutua nykyistä alemmilla työaika- ja tuloarajaehdoilla. Tällöin kahden sivutoimisen työmuodon yhdistämisellä saataisiin aikaan yhtä päätoimista työmuotoa vastaava tilanne.

Itsensätyöllistäjän työttömyysturvan sitominen YEL-vakuutukseen johtaa edellä mainitusti siihen, että taiteellisella työllä työllistyvien työssäoloehto ei juuri koskaan täyty. Itsensätyöllistäjän työssäoloehto ei saisi olla sidottu YEL-vakuutukseen, vaan YEL-vakuutuksen ulkopuolisten itsensätyöllistäjien osalta työssäoloehto tulisi määritellä nykyisestä poikkeavalla tavalla. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa omasta toiminnasta saadut nettotulot jäävät alle 11.000 euron, mikä on nykytilassa taiteilijoiden osalta pikemminkin sääntö kuin poikkeus.

Kannustaminen sivutoimiseen itsensätyöllistämiseen

Itsensätyöllistäjiä tulisi kannustaa sivutoimiseen itsensätyöllistämiseen työttömyysjakson aikana.

Kuvataiteilijoilla siirtymät eri työskentelymuotojen välillä eivät liity vaihteluun palkkatyön ja yrittäjyyden välillä, vaan taiteilijat tekevät usein näitä molempia samanaikaisesti.

Taiteilijan jäädessä työttömäksi tällainen monityöskentely johtaa ongelmiin työttömyyden aikana tarjotun työn pää- ja sivutoimisuuden määrittelyssä.

Taiteelliseen toimintaan liittyvä itsensätyöllistäminen katsotaan työttömyysturvan kannalta yleensä päätoimiseksi. Sivutoimiseksi se katsotaan lähinnä taiteilijan aikaisemman, taiteellisen toiminnan kanssa samanaikaisen vähintään 6 kuukautta kestäneen työssäolon tai päätoimisen opiskelun perusteella. Käytännössä taiteellinen toiminta katsotaan sivutoimiseksi, kun henkilö on tehnyt samanaikaisesti kokoaikatyötä vähintään kuusi kuukautta tai esimerkiksi osa-aikatyötä tekemällä täyttänyt palkansaajan työssäoloehdon.

Työttömäksi jääneen taiteilijan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että ellei aiempaa taiteellisen toiminnan kannalta samanaikaista muuta toimintaa ole osoittaa, tarkoittaa taiteellisen toiminnan jatkaminen esimerkiksi yksittäisen tilaustyön muodossa aina riskiä joutua työttömyysturvan ulkopuolelle, vaikka tilaustyö olisi kuinka vähän työllistävä. Tämä tulee esille erityisesti apurahakausien jälkeen työttömäksi jäävillä taiteilijoilla, jotka ovat ennen työttömyyttä tehneet vain taiteellista työtä ja sitä apurahakauden aikana nimenomaan päätoimisesti.

TE-toimiston näkökulmasta yritystoiminnaksi katsottavaa taiteellista toimintaa joko harjoitetaan tai sitten ei. Yksittäinen tilaustyö tai näyttely ei kuitenkaan läheskään aina tarkoita päätoimista työllistymistä.

Yksi taiteilijan itsensätyöllistämisen muoto on näyttelyn järjestäminen. Näyttelyn järjestäminen työttömyysjakson keskellä voi kuitenkin viedä työttömyysetuuden, vaikka näyttelystä ei myytäisi ensimmäistäkään teosta. Näyttelyn järjestämisestä ei taiteilijalle pääsääntöisesti makseta, vaan taiteilija yleensä maksaa näyttelytilasta vuokraa. Vuokraan voi olla mahdollista hakea apurahaa. Taiteilijan kuitenkin saatetaan katsoa työllistyvän näyttelyn järjestämisessä kokopäiväisesti eikä oikeutta työttömyysetuuteen tuolta ajalta ole. Tämä jäykistää ja vaikeuttaa työttömän taiteilijan työllistymistä, kun ilmeisiinkään työllistymismuotoihin ei välttämättä ole varaa.

Taiteilijoita koskevat lähtökohtaisesti samat työttömyysturvan saamisen työvoimapolitiittiset edellytykset kuin muitakin työttömyysturvaa hakevia henkilöitä. Taiteilijan pitää olla valmis ottamaan vastaan kokoaikatyötä. Tämä tarkoittaa sitä, että oikeus työttömyysetuuteen edellyttää, että yhtäaikaisen oman työn harjoittamisen ja kokoaikatyön katsotaan olevan mahdollista. Tämä ei kuitenkaan vastaa itsensä työllistävien taiteilijoiden eri työskentelymuodoista muodotuvaa kokonaisuutta.

Sivutoimisen työskentelyn ja sovitellun päivärahan edellytyksiä tulisi tarkentaa itsensätyöllistäjien erilaiset tilanteet huomioon ottaen. Kuvataiteilijoiden osalta tämä tarkoittaisi sitä, että itsensätyöllistämiseksi katsottavaa taiteellista toimintaa ei tulisi kategorisesti katsoa päätoimiseksi, vaan huomioida se, että henkilön toimeentulo voi koostua useasta eri palasesta, joista yksikään ei ole päätoiminen ja joista yksi osa voi työllistymisen kokonaisaste huomioon ottaen muodostua myös työttömyysetuudesta täydentäen varsinaisia tulomuotoja.

Helsingissä 28.10.2016

Suomen Taiteilijaseura ry

Kirsi Korhonen
Toiminnanjohtaja

Anna Kuusi
Lakimies, varatuomari

Suomen Taiteilijaseura on kuvataiteen vaikuttaja- ja asiantuntijajärjestö, joka edustaa 3 000 ammattitaiteilijaa.